

Socialpædagogikkens politiske økonomi: Indledning

Marianne Brodersen, Christian Sandbjerg Hansen, Jimmy Krab og gæsteredaktør Søren Langager

Socialpædagogik – som videnskabeligt genstandsfelt, teoretisk kategori og pædagogisk praksis – har været intimt forbundet med udviklingen af kapitalistiske samfundsformationer. Marx gjorde opmærksom på, at både et overskud af arbejdere (en industriel reserve) og et pjaltproletariat var konsekvenser af den kapitalistiske produktion, og senere marxistiske analyser af socialpædagogik fremhævede netop relationen mellem det borgerlige samfunds strukturer og normer og det samfundsmæssige afskum. Sådanne analyser fokuserede ikke sjældent på socialpædagogikkens rolle som enten borgerskabets forlængede arm og kontrolforanstaltning eller et solidarisk forsøg på at integrere (kvalificere, uddanne, træne) de udstødte. En del socialpædagogisk teori og praksis kaldte derfor også på kritik af og alternativer til kapitalismen, dens udbytning, undertrykkelse og fremmedgørelse.

Med dette temanummer søger vi kritisk at reflektere over betydningen af den kapitalistiske samfundsmodel for socialpædagogisk praksis. Det gør vi ud fra følgende grundantagelse: *Socialpædagogik* betragtes først og fremmest som et genstandsfelt, der omhandler de dele af det pædagogiske landskab, der har at gøre med grænsefladen mellem normalitet og afvigelse, hersker og behersket, inklusion og eksklusion. Det vil sige, med alt det der udskilles fra pædagogikkens normalområde, måderne dette udskilles på, konsekvenserne af denne udskilning og de pædagogiske indsatser, der forsøger at ”opsuge” det udskilte og udstødte. *Politisk økonomi* bidrager til at forstå dette genstandsfelts indlejring i et kapitalistisk samfund og den globale kapitalismes vedvarende produktion af dette genstandsfelt. For at gøre dette er det nødvendigt at se på de agonistiske og dynamiske sociale, politiske og økonomiske relationer, der udgør den moderne globale kapitalisme, ikke bare som økonomisk system, men som en samfundstype eller formation.

De første tre artikler indkredser overordnede rammebetingelser for socialpædagogisk praksis ved at optegne idealtyper og fremsætte hypoteser. Christian Sandbjerg Hansen trækker socialpædagogikkens politiske økonomi tilbage til opkomsten af det sociale spørgsmål og de farlige klasser i slutningen af 1800tallet. Han argumenterer for den hypotese, at der efter årtusindeskiftet er fremkommet en ny konstellation mellem by, kapitalisme og socialpædagogik, en ny pædagogisering af håndteringen af marginalisering i storbyen. Søren Langager fokuserer på socialpolitikken og voksensocialområdet og undersøger

på hvilke måder samfundets økonomiske systemer og styringsstrategier sætter deres præg på de velfærdspolitiske indsatser som hhv. besparelspolitik, effektiviseringspolitik og investeringspolitik. Kjeld Høgsbro og Mette Windfeld adresserer aktuelle diskussioner af kognitive vanskeligheder i relation til deres sociogenese og konkurrencestaten. I artiklen analyserer de det socialpædagogiske arbejdes rammebetingelser som de udspændes af politisk økonomi og faginterne paradigmer og problemforståelser.

De to næste artikler er mere forankrede i specifikke empiriske analyser af styringsstrategier, menneskesyn og socialfaglige vidensformer. I artiklen ”Styringsrationaler, menneskesyn og inklusionens neoliberale forskydning” trækker Emil Falster og Pia Ringø empirisk på en række forskellige forskningsprojekter om menneskesyn og handicap. Forfatterne henter inspiration fra et foucaultiansk begreb om styringsrationalitet og analyserer, hvordan menneskesyn på det specialiserede socialområde har udviklet sig i et samspil med neoliberale styringsrationaler. I artiklen viser de, hvordan de visioner om inklusion og lige deltagelsesmuligheder for mennesker med handicap og psykiatriske diagnoser, der begyndte som et opråb fra gruppen selv, har udviklet sig i en politisk-økonomisk virkelighed, der har ændret inklusionens indhold, de moralske forventninger til gruppen og de strukturelle rammer for det social- og specialpædagogiske arbejde. Hanne Meyer-Johansen og Britta Dumstrei tager empirisk udgangspunkt i et forskningsprojekt om pædagogisk faglighed på tværs af social- og specialpædagogiske tilbud og fremhæver to gennemgående vidensformer, som pædagogerne betjener sig af i deres arbejde: ekspertviden og relationsviden. I analysen trækker de på Marx, Rosa og Bauman for at vise, hvordan markedsstyrede rammebetingelser underordner og presser det socialpædagogiske arbejdes ambitioner om dannelse og myndiggørelse.

Temaet afsluttes med Niels Rosendal Jensens artikel, der spørger: Hvor er socialpædagogikken på vej hen? Forfatteren trækker på en tysk tradition og viser, hvordan kapitalismen vedvarende udfordrer det sociale medborgerskabs terræn, og hvordan den moderne kapitalisme giver anledning til professionel pessimisme. Men da kapitalismen ikke er en naturlov, fremmaner forfatteren også ord om at bevare modet. Det kunne således være anderledes.

Således kommer temanummeret omkring forskellige aspekter af socialpædagogikkens samfundsmæssighed, der måske kan give inspiration til videre kritiske analyser af kapitalismens og pædagogikkens interne relationer og dynamikker.